

HARIDUSLIKUD ERIVAJADUSED ja VARAJANE SEKKUMINE

Viivi Neare, PhD

14.10.2016

VAIMSE TERVISE KUU raames toimunud töötuba
"Kaasav haridus ja HEV õpilase toetamine põhikoolis"

ERIVAJADUSTE MÕISTE

- Hariduslike erivajadustega (HEV) õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, **tervislik seisund**, käitumis- ja tundeelu häire, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine, samuti **puue** toob kaasa vajaduse teha kohandusi ja muudatusi ...

Kohandused ja muutused

- õppe sisus;
- õppeprotsessis;
- õppe kestuses ja –koormuses;
- õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, ruumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muu AAK, tugipersonal, eripedag.abi);
- taotletavates õpitulemustes ja õpetaja poolt klassile koostatud töökavas.

Erivajadustega laste jaotus (1)

- arenduslike erivajadustega lapsed – **AEV** – erivajadustega koolieelikud;
- hariduslike erivajadustega lapsed – **HEV** – **õpilased**, kellel on tõsised raskused põhikooli riikliku õppekava omandamisel.

HEV õpilaste jaotus (2)

- Ülaltoodud HEV definitsiooni silmas pidades saab eristada järgmisi HEV õpilaste erinevaid **alagruppe**:
- **andekad lapsed;**
- **krooniliste somaatiliste haigustega lapsed;**
- **sotsiaal-emotsionaalsete ja/või käitumisprobleemidega lapsed;**
- **õpiraskustega ja/või käitumisraskustega õpilased;**
- **puudest tingitud erivajadustega lapsed.**

Varajase sekkumise tähendus

- Varajane sekkumine (ingl: early intervention) on riskifaktoriga sündinud laste arengu jälgimine või inimesel olla võivate igasuguste erivajaduste võimalikult varajane **märkamine**, sealhulgas õigeaegne enamarenenud või mahajäänud arenguvaldkondade (nt füüsiline, sotsiaalne, kognitiivne, s.h kõne areng) hindamine ja **sobiva arengukeskkonna loomine.**

Varajase sekkumise all saab mõista ka

**tavapärast arengut ja toimetulekut
takistavate** probleemide **märkamist**,
väljaselgitamist ja seejärel **takistavate**
tegurite kõrvaldamise abil igati **soodsa**
keskkonna loomist, et erivajadustega laps
saaks edasises elus võimalikult iseseisvalt
hakkama.

Varajast sekkumist on defineeritud ka

seoses haridusega: varajane sekkumine tähendab seda, et lapse ja/või tema perega hakatakse tegelema lapse haridustee **võimalikult varases etapis** (lasteaia, kooli I astmes) (Varajase märkamise ja sekkumise olukorra analüüs 2005).

Esitatud definitsioonist selgub, et

laste arengut on vaja jälgida, tema arengus on vaja märgata võimalikku mahajäämist (kas füüsilise arengu, eneseteeninduse, sotsiaalsete oskuste kujunemise või kõne arengu valdkondades), püüda määratleda **mahajäämise olemus ja sügavus** ning **alustada** arengu soodustamisega, s.h vajadusel spetsiifilise korrektsioonitööga, s.h logopeediline töö (Strebeleva 2002).

Varajast sekkumist saab jaotada ka perioodideks:

- 0 – 3-eluaasta, kus valdavalt avastatakse raskemad arengutüsistused või kaasasündinud puuded;
- 3 – 7-eluaasta, kus peamiselt märgatakse piiripealseid arengu erisusi/mahajäämist.

Erivajaduste avastamisele mõjub ka lapse arengu eripära ja spetsialistide poole pöördumise aeg – mida varem, seda parem.

Varajase sekkumise eesmärk

- Kaasa aidata erivajadustega isiku võimetekohasele arengule.
- Erivajadustega inimesega perekonna toetamine.
- Teiseste mahajäämuse nähtude ennetamine või leevendamine.

Varajase sekkumise üldpõhimõtted

- Arengut soodustava tegevuse alustamine kohe, kui selle vajadust on märgatud.
- Erivajadustega isikule arenguks vajalike lisatingimuste ja õigete rõhuasetuste leidmine (individuaalne lähenemine, spetsialistide konsultatsioonid, abivahendid, teenused).
- Perekonna nõustamine ja juhendamine tegevusteks oma erivajadustega pereliikmega – meeskonna-ja võrgustikutöö.

järg

- Erivajadustega inimesega perekonna iseseisvuse toetamine nii palju, kui see on võimalik.
- Ühest kasvukeskkonnast teise ülemineku toetamine.
- Kõige erivajadustega isiku arengut puudutava tegevuse dokumenteerimine – **juhtumipõhine probleemi lahendamine.**

Ülaloodud põhimõtetest ja eesmärkidest selgub, et

Varajane sekkumine tähendab eranditult **multidistsiplinaarseid** teenusi, mida organiseeritakse ja pakutakse kohe erivajaduste märkamise järel, et edendada heaolu- ja toimetulekutunnet, suurendada pädevusi, vältida arengu mahajäämist, hoida ära funktsionaalseid kahjustusi, toetada kogu pere kohanemist ja hakkamasaamist antud olukorraga.

Seega toonitab eeltoodu **koostöö**

vajalikkust erinevate instantside vahel, mis on äärmiselt oluline.

Koostööd peavad tegema peret ümbritsev sotsiaalvaldkond, meditsiinisfäär, haridusasutused ja taas sotsiaalsfäär.

Varajane sekkumine on alati preventiivne ehk see on **ennetustöö**.

Varajase sekkumise korraldus

- Algab teadlikkuse kujundamisest/informeerimisest (sünnitusmaja/haigla arst/õed, jurist, psühholoog või sotsiaaltöötaja teavitab vanemaid taktitundeliselt puude või haiguse olemusest).
- Sotsiaaltöötaja teeb koostööd vanemate, õpetajate, spetsialistidega. **Koolis koordineerib koostööd HEV koordinaator.**
- Õpetajad teevad koostööd omavahel (aineõpetajad - klassijuhataja, õpiabi õpetaja), rakendavad astmeliselt tugiteenusi, ...

Mida on vaja märgata?

- Märgata on vaja:
  - last, tema arengut, tema arengu eripärasid;
  - lapse lemmikloomi, -asju, sõpru;
  - lapse arengukeskkonda, olukorda;
  - õpetatavust/õpivalmidust;
  - ilmnevaid (arengu) erivajadusi.

VS korraldus on samuti suunatud **ennetustööle**

- Varajase sekkumise kaudu tehtav **ennetustöö jaguneb 3 ossa või toimub kolmel tasandil:**
  - 1. Vähendada tuvastatud seisundi või probleemi tekkesagedust/esinemissagedust populatsioonis. S.t riskiolukorras inimeste väljaselgitamist ja tekkevõimaluste minimaliseerimist.**

Sellel tasandil võivad sekkumistegevused olla:

- a) universaalsed, nt kõigile lastele ja peredele suunatud tervishoiumeetmed nagu kogu elanikkonna vaktsineerimisprogrammid;**
- b) selektiivsed, mis on suunatud konkreetsele rahvastikuosale, nõ riskirühmale;**
- c) konkreetsete, nt suunatud riskiolukorras indiviididele.**

Esitatud loetelust tuleb selgelt esile koostöö vajalikkus ja viimase võimaluse puhul lausa juhtumitöö.

2. Esinemisjuhtude arvu piiramine

Teise ennetustöö tasandi **eesmärk** on märgata probleemi võimalikult selle **algusjärgus** ja takistada selle täielikult välja kujunemist.

Siin tegutsetakse küll pärast probleemi ilmnamist, kuid siiski enne kui see suureks paisub (nt õpi- ja käitumisprobleemide puhul on antud tasand väga oluline).

3. Vähendada seisundiga kaasnevaid komplikatsioone

Kolmanda tasandi ennetustöö **eesmärk** on pärast häire või piirangute ilmumist sellega ravi-või korrektsioonitöö raames niivõrd intensiivne tegelemine, et ei tekiks või tekiks võimalikult vähem lisasündroome, muid komplikatsioone.

- Erivajaduste esinemise korral **peab keskkond** lapsele sobima ja lasteaed või kool peavad lapse arenguks/õppimiseks tagama igale just tema jaoks vajalikud **tingimused**.

Varajane sekkumine (eri)koolis

- (eri)kooli tulevad õpilsed on vaja **kooli oma** spetsialistidest koosneva komisjoni poolt täpsemalt uurida, et **täpsustada** õpilase, s.h ka lisanduvad **erivajadused**;
- vaatluse tulemused on omakorda vaja võrrelda õpilasega kaasas olevate dokumentidega, tema kohta tehtud otsusega ning vajadusel tuleb eelnevatest instantsidest nõuda **täiendavat infot**;

Diagnostiline periood

uutele õpilastele korraldada proovimeetmete aeg ehk diagnostiline õpetus ja muud vajalikud esialgsed meetmed, millede toimimine fikseeritakse vaatluspäevikusse/-kaarti, millest on teadlik käitumishälvikute, tasanduskooli vanema astme ja sanatoorsete koolide vanema astme **õpilased ka ise.**

- 2 – 3 nädala möödudes

- kuulatakse õpetajate, spetsialistide (psühholoog, logopeed, sotsiaalpedagoog) ja õpilase arvamusel ja ettepanekud diagnostilisest õpetusest ja meetmetest ning nende ettepanekud õpilase kohta;
- komisjon teeb vajaliku, juba püsivama kuluga otsuse, mille kinnitab kooli õppenõukogu.

Komisjoni otsus:

- jätkata samas klassis samal tasemel ja samade meetmetega;
- muuta seniseid tingimusi: kas viia õpilane üle mõnda teise klassi, muuta lisameetmete intensiivsust, tõsta õpilase enda vastutust või midagi muud.
- **Erikoolis ei saa õpilane saada negatiivseid hindeid, teda ei visata välja, vaid püütakse tema toimetulekut kujundada tema võimetele vastavalt.**

Erivaj.lapse arenguks vajalikud tingimused kohalikul tasandil:

- **varajane sekkumine** – erivajadustega lapsed on vaja üles leida. **Soodsaks keskkonnaks** on vaja:
- diferentseeritud ja **individualiseeritud** arendamine, milleks on vajalik väiksemat rühma- või klassitäituvust;
- süstemaatilise meditsiinilise järelvalve ja ravi võimalused;
- vajadusel ehituslikud ümberkorraldused;

- isiklik abistaja või abiõpetaja;
- tüfopedagoogilised ja –tehnilised vahendid või surdopedagoogilised ja –tehnilised vahendid pimedale või kurdile lapsele;
- muud abi- või tehnilised vahendid kehapuudega lapsele;
- teraapiate võimalused vastavalt IRP-le;
- **logopeediline abi;**

- vajadusel IAK või IÕK;

- vajadusel statsionaarsed haiglauuringud ja/või – ravi;
- korrektsiooni tegelused;
- vajadusel erirühm või eriklass tavakoolis või erikool.

Erivajadused on alati seotud/sõltuvuses arengukeskkonnaga/keskkonnast. Nii erivajaduste **märkamine kui EriV** lapse areng sõltub rühma/klassi laste tasemest, **õpetaja hoiakutest** ja meisterlikkusest ning **materiaalsetest võimalustest.**

V.Neare (2000) pakutud VS koostöösüsteem:

- Koostöö esimene lüli: sünnitusmaja – perekond – perearst – **sotsiaalnõunik** (KOV).
- Koostöö teine lüli: perearst – perekond – **sotsiaaltöötaja** – pedagoogid – vajadusel ka eripedagoog/logopeed, psühholoog, eriarstid;
- Koostöö kolmas ja ka **jääv** lüli: **KOV sotsiaalnõunik/lastekaitsetöötaja** – kooli meeskond(HEV koordinaator) – perekond – (vajadusel muud spetsialistid).

VARAJASE SEKKUMISE KORRALDUS (järg)

- Varajase sekkumise korraldus seondub alati **info kogumisega** erivajadustega laste ja noorte kohta.
- Korralduses tuleb hinnata just **varase või ka õigeaegse** märkamise olulisust.
- Kui märkamine algas lapse varases **koolieelses eas**, siis vajalikud on kordusmärkamised või ka **esmamärkamine lasteaias või koolis.**